

Over het fenomeen 'BEPERKT' en andere vaagheden

HANS LEENEN

In ons dagelijks taalgebruik en in formele publicaties, waaronder wetenschappelijke stukken, komen we regelmatig vaagheden tegen die de helderheid van communicatie ondermijnen. Een veelvoorkomend voorbeeld hiervan is het woord 'beperkt'. Andere voorbeelden zijn 'tot op zekere hoogte' en 'in meer of mindere mate'. Deze termen leveren doorgaans geen nuttige bijdrage aan een heldere communicatie.

Essay

Als op een potje appelmoes staat "Na opening beperkt houdbaar", zit ik met mijn handen in het haar, en zie vervelende ziektes op me afkomen als ik het niet na maximaal een dag weggooi. En wat te denken van een theatervoorstelling waar maar een 'beperkt' aantal kaarten voor beschikbaar is. Zijn dat er tien, honderd, of misschien toch de hele zaal en is het gewoon een marketingkreet. Met name politici en hoge functionarissen hebben er een handje van, vooral wanneer ze niets kwantitatiefs kunnen, willen of durven zeggen. Voormalig minister-president Rutte was er sterk in. Ik zat dan altijd te wachten op de vraag van de interviewer "Hoe beperkt?" maar die kwam helaas nooit. Onlangs las ik in een gerenommeerd weekblad een uitspraak van een rechter van de Hoge Raad: "De vrijheid van de rechter is erg beperkt". Waarom vraagt een interviewer dan niet door met "Wat bedoelt u daarmee?" of "Hoe beperkt?" Of is dit misschien een situatie waarin vaagheid functioneel kan zijn en gaat het minder om precisie en meer om algemene communicatie van die rechter? Iets in de trant van: "Wij mogen ons niet overal in verdiepen."

Laten we ons richten op ons vakgebied en een willekeurig artikel openslaan in ons lijfblad Stromingen. Met een kans van naar grove schatting 3 op 4 kom je ergens het toverwoord 'beperkt' tegen. Soms wordt het in de context correct gebruikt, maar wederom naar grove schatting is het in 3 van de 4 gevallen een woordgebruik dat totaal niets zegt. Noem het een stokpaardje, maar ik kan me er onbeperkt aan ergeren. Als hydrologen, laten we zeggen toegepaste wetenschappers, willen we in ons werk de dingen toch altijd zo goed mogelijk kwantificeren. Sta me toe enige voorbeelden uit artikelen in Stromingen van de laatste jaren te geven in willekeurige chronologische volgorde. Dat geeft een aardige illustratie.

“In het algemeen is de diepe ondergrond te complex voor de in het artikel voorgestelde methode om met een breed palet aan modelvarianten te compenseren voor het achterwege laten van een evaluatie van de interactie met het diepe systeem. De goede beschikbaarheid van landsdekkende informatie maakt een dergelijke evaluatie binnen zeer beperkte tijd mogelijk.”

Wat is een ‘zeer beperkte tijd’?

“De benadering zit hierbij in randvoorwaarden waaraan niet langs de hele rand exact voldaan wordt, maar slechts in een beperkt aantal punten.”

Wat is ‘een beperkt aantal punten’? Kan dat niet beter worden gekwantificeerd, bijvoorbeeld in een percentage?

“In vervolgonderzoek bleken de afwijkingen beperkt als niet aan deze voorwaarden wordt voldaan”

Wat zijn ‘beperkte’ afwijkingen. Kan dat niet beter worden gespecificeerd?

“De uitkomsten van de WWL-tabel worden sterk getekend door de beperkte representativiteit van de gebruikte (getabelleerde) invoergegevens.”

Wat is een ‘beperkte representativiteit’? Dit is een dubbele vaagheid want hoe is representativiteit gedefinieerd. Daarover is al eerder een publicatie in Stromingen geplaatst (Knotters e.a. 2009).

“Met beregeningsbeleid kunnen tijdelijke onttrekkingen worden beperkt.”

Beperkt tot wat?

“Het effect hiervan op de gevonden droogte gebeurtenissen is echter beperkt.”

Dit ben ik ook wel tegengekomen in milieueffectrapportages en zegt dus niets over wat dat effect dan wel is. Het gebruik van het woord beperkt zou in een MER wat mij betreft echt verboden mogen worden.

“Op basis van de internationale literatuur constateerden De Melo en De Jong van Lier (2021) dat het aantal kalibraties van het Feddes-concept in de literatuur relatief beperkt is.”

Hier beseffen de auteurs dat ‘beperkt’ iets relatiefs is, dat wil zeggen gerelateerd aan een of andere referentiewaarde, maar hoe dan?

Ik zou nog meer voorbeelden uit Stromingen, politiek, kranten e.d. kunnen geven. Een term als ‘beperkt’ wordt vaak gebruikt wanneer onderzoekers aarzelen om harde uitspraken te doen, mogelijk om hun conclusies in te dekken. Hoewel voorzichtigheid in sommige gevallen gerechtvaardigd is, kan overmatig gebruik van vage termen het wetenschappelijke proces schaden. Het geeft lezers de indruk dat er onzekerheid is, terwijl een nadere specificatie waarschijnlijk een duidelijke, meetbare beperking zou aangeven. De crux van het probleem ligt in de balans tussen voorzichtigheid en duidelijkheid. Hoewel we niet altijd in staat zijn om harde, absolute uitspraken te doen, zouden we kunnen streven naar zoveel mogelijk precisie om misverstanden te voorkomen of om een beter beeld te schetsen. Het is wel duidelijk dat met ‘beperkt’ op de een of andere manier iets kleins wordt bedoeld, maar dat heeft een referentie nodig. Onderzoekers zouden

beter mogen aangeven wat ze bedoelen met termen als ‘beperkt’, zoals ‘binnen een tijdsbestek van twee weken’ of ‘met een betrouwbaarheidsinterval van 95%’ of op een andere manier in waarschijnlijkheidsterminologie de onzekerheden benoemen. Het aantal sterren in ons melkwegstelsel is ook beperkt, volgens de laatste schattingen tot een paar honderdmiljard. Is dat veel of weinig? Ten opzichte van het aantal sterren in het universum is dat een schijntje, ten opzichte van het aantal sterren binnen een afstand van 100 lichtjaar tot onze zon toch wel heel veel.

Samenvattend concludeer ik dat het gebruik van vage termen zoals ‘beperkt’ zowel zin als onzin kan zijn, afhankelijk van de context. In informele situaties kan dergelijke vaagheid acceptabel of zelfs nuttig zijn, maar in formele communicatie – en vooral in de wetenschap – is het gebruik van vage termen storend. Het ondermijnt de precisie en kan tot verwarring leiden. Daarom is het van belang dat we ons in wetenschappelijke publicaties, en waar mogelijk ook in het dagelijks leven, inzetten voor meer duidelijkheid in ons taalgebruik. Ik spreek de hoop uit dat het voorgaande aanleiding mag zijn om kritisch om te gaan met het gebruik van ‘beperkt’ en andere vaagheden in ons eigen lijfblad.

Referenties

Knotters, M., D. Brus en J. de Gruijter (2009) Hoezo representatief? Over de betekenissen van ‘representatief’ in de KRW-literatuur. Stromingen 15-1.

Auteurs

HANS LEENEN
Gepensioneerd hydroloog
hans@superjetlag.com

